

מבט על, גיליון 340, 5 ביוני 2012

ישראל וארצות הברית בסביבה של אי-הסכמה מול איראן

זכי שלום

כל מי שנכח בשני ימי כנס המכון למחקרי ביטחון לאומי ב-29 - 30 במאי 2012 לא יכול היה שלא להתרשם שאנו קרבים מאוד לנקודת הכרעה בסוגיית הגרעין האיראני. דבריהם של ראש הממשלה, שר הביטחון והשר יעלון ו"שפת הגוף" שלהם לא הותירו מקום לספק, כי "שעון החול" הולך ואוזל בקצב מהיר. מדבריהם ניתן לעמוד בבירור על השיקולים המרכזיים העומדים בבסיס תמונת המצב, כפי שזו נראית כיום לממשלת ישראל:

א. כל המאמצים שנעשו בשנים האחרונות, ובעיקר בשנה האחרונה, להניא את איראן מהמשך פיתוח יכולת גרעינית לא נשאו פרי. בכלל זה ניתן לציין את הדיאלוגים המתמשכים עם איראן בפורומים שונים ומגוונים, הסנקציות הכלכליות, הפעילות לבידוד הבינלאומי של איראן ואפילו הפעילות החשאית הענפה נגד איראן שיוחסה לישראל ולארצות הברית. ישראל מברכת על הרחבת הסנקציות האמורות להיות מופעלות נגד איראן בשבועות הקרובים. עם זאת, היא אינה תולה תקוות שסנקציות אלה יובילו להפסקת הפעילות הגרעינית של איראן. מסתבר שהמאמץ לפיתוח יכולת גרעינית נתפס באיראן כאינטרס לאומי עליון ומשטר האייתולות יהיה מוכן לשלם מחיר כבד כדי לממש יעד זה.

ב. המפגשים הנערכים בשבועות האחרונים עם איראן באיסטנבול, בגדאד ובעתיד גם במוסקבה, אינם טומנים בחובם תקווה של ממש לשינוי תמונת המצב. איראן יכולה להניח שפורום בינלאומי הכולל בתוכו את רוסיה וסין יתקשה לקבל החלטות מרחיקות לכת נגדה. גם לוח הזמנים של הנשיא אובמה, ובעיקר מערכת הבחירות ההולכת וקרבה, מציבים בפני הנשיא אילוצים כבדי משקל בדרך להכרעה מרחיקת לכת בסוגיית הגרעין האיראני. בנסיבות אלה, אין תמה שבחסות השיחות איראן ממשיכה בפעילותה להשגת יכולת גרעינית "צוחקת כל הדרך אל הפצצה", כדברי השר יעלון. התייחסותה למפגשים עם חמש המעצמות וגרמניה אינה משקפת רתיעה כלשהי ותחושה של דחיפות. להיפך, היא מפגינה מידה רבה של שאננות, ביטחון עצמי ואפילו זלזול ביכולת לפגוע בה.

ג. ישראל מאוכזבת למדי מהתנהלות ממשל הנשיא אובמה במפגשים עם איראן. אין ספק שמנקודת ראותה של ישראל קיים פער בולט בין ההתנסחויות הנחרצות של ממשל אובמה בסוגיית איראן לבין תרגומן לעמדות קשיחות בדיאלוג המתנהל איתה. ראש הממשלה הבהיר במפורש, כי רף הדרישות המוצגות לאיראן במסגרת השיחות האחרונות רחוק מלהשביע את רצונה של ישראל: "איראן", קבע ראש הממשלה, "צריכה להפסיק את כל ההעשרה של חומר גרעיני, היא צריכה להוציא משטחה את כל החומר שהועשר עד עכשיו והיא צריכה לפרק את המטען הגרעיני ה-תת-קרקעי ב-קום. רק התחייבות איראנית מפורשת במשא ומתן למימוש כל שלוש הדרישות הללו ו-וידוא מפורש של ביצוען יכול לעצור את תוכנית הגרעין האיראנית. זה צריך להיות יעד המשא ומתן. אבל אני אומר בצער שזה איננו מה שנדרש מאיראן היום".

ד. הזמן החולף מציב בפני מדינת ישראל סיכונים חמורים באשר ליכולת שלה לפעול בדרך צבאית נגד התגרענותה של איראן. שר הביטחון אהוד ברק ודוברים אחרים חזרו והדגישו את הסכנה שבטווח הזמן הלא רחוק תימצא איראן במה שקרוי "אזור של חסינות" שיקשה, ואולי אפילו ימנע, מישראל את היכולת לפעול צבאית נגד מתקני הגרעין של איראן. מעבר לכך, קיימת אפשרות שהנסיבות והלחצים הכבדים יובילו את איראן להגמשה טקטית כלשהי בעמדותיה לעבר עמדות שיהיו מקובלות על חמשת המעצמות וגרמניה. אם אכן כך יקרה וייחתם הסכם, שילווה, קרוב לוודאי, בטקסים שישרתו את מסע הבחירות של הנשיא אובמה, יצטמצם באורח דרמאטי מרחב הלגיטימציה של ישראל לפעול נגד איראן.

הממשל האמריקני מודע היטב למערכת השיקולים והאילוצים העומדים כיום בפני מדינת ישראל בכל הקשור להכרעה בסוגיית הגרעין האיראני. במגמה להפיג את חששותיה טורח הממשל לעדכן אותה באורח מפורט בפרטי הדיאלוג המתנהל עם איראן. תת שר ההגנה של ארצות הברית בעבר, הגב' מישל פלורנוי, ונציגים אמריקנים אחרים, שלקחו חלק בכנס, נתנו ביטוי לעמדות הממשל בהקשר זה. ניכר מצידם מאמץ בולט להדגיש את נחישותה של ארצות הברית למנוע את התגרענותה של איראן, וממילא – את חוסר התוחלת בפעולה צבאית ישראלית נגד איראן. בין השאר הודגשו הנקודות הבאות בהקשר זה:

א. לנשיא אובמה יש רקורד אמין בכל הנוגע לעמידה בהתחייבויות שהוא נוטל על עצמו. הצהרותיו בהקשר למניעת התגרענותה של איראן הן חד משמעיות ואינן ניתנות לפירושים סותרים. הנשיא חזר והדגיש שמדיניותה של ארצות הברית מול איראן היא מדיניות של מניעה (prevention) ולא של הכלה (containment).

ב. במהלך כהונתו חיזק הנשיא אובמה את מערכת הקשרים האסטרטגיים בין ישראל וארצות הברית באורח חסר תקדים. בכך הוא נתן ביטוי לנחישותו לשמור על בטחונה של מדינת ישראל.

ג. הדרישות הנוכחיות המוצבות בפני איראן אינן "סופיות". הן רק שלב של "תביעות ראשוניות" במסגרת הדיאלוג עם איראן. בהמשך הדרך יוצבו בפניה תביעות נוספות שיהיה בהם כדי לספק את דרישותיה של ישראל.

ד. פעולה צבאית ישראלית לא תפתור את בעיית הגרעין האיראני, אולי רק תדחה אותה. רק ארצות הברית יכולה להביא לפתרון כולל של בעיה זו.

שגריר ארצות הברית בישראל, דן שפירו, נרתם אף הוא למאמצי ההרגעה של ישראל. בדבריו, שהוא טרח לקרוא בעברית, הוא הדגיש כי "איננו מתכוונים להמשיך בשיחות פשוט לשם שיחות והחלון הולך ונסגר. השעון מתקתק ואיראן חייבת לשנות את דרכה."

סיכום

על רקע הדיאלוג המתמשך שמנהלים חמש המעצמות וגרמניה עם איראן בשבועות האחרונים, הולכות ומתחדדות הנקודות שבהקשר אליהן פועלות ישראל וארצות הברית בסביבה של אי-הסכמה, בדרגות משתנות של אינטנסיביות בשתי סוגיות מרכזיות:

א. ברור לעין כל שלוח הזמנים של ישראל מול איראן שונה במידה רבה מזה של ארצות הברית. בעוד ישראל פועלת בתחושה שמסגרת הזמן העומדת לרשותה קצרה מאוד, התחושה היא שארצות הברית פועלת כמי שהדרך אינה אצה לה במסגרת לוח זמנים ארוך בהרבה.

ב. מעבר לכך, מדינת ישראל מציגה תביעות נחרצות מול איראן, הרבה יותר מרחיקות לכת מאשר אלה של ארצות הברית, לפחות בשלב הנוכחי.

בשורה התחתונה נראה שבנסיבות הקיימות, מדינת ישראל תתקשה להיענות להצעות/תביעות של ממשל הנשיא אובמה, כי תשים מבטחה בנחישותה של ארצות הברית למנוע את התגרענותה של איראן, ותמנע מלפעול לבדה. נראה, כי רק הצגת עמדה אמריקנית נחושה בשיחות עם איראן, שתהיה מלווה בצעדים מעשיים נגד איראן, תוכל אולי לשכנע את ממשלת נתניהו להיענות לתביעות הממשל בהקשר האיראני.